

Speech van de minister-president, mr. dr. Jan Peter Balkenende, bij de ontvangst van het boek *Geloof in Eigen Zaak; Markante protestantse werkgevers in de negentiende en twintigste eeuw*, Den Haag, 14 maart 2006

Dames en heren,

Hartelijk dank voor dit bijzondere boek. Stichting NCW is inmiddels opgegaan in VNO-NCW. Maar ook onder die bredere vleugels blijft gelukkig volop aandacht bestaan voor het thema 'levensbeschouwing en ondernemen'.

Wat een uitstekend idee om een boek te publiceren over protestants-christelijk ondernemerschap in de 19de en 20ste eeuw. Het bevat prachtige portretten van een aantal toonaangevende ondernemers, geplaatst in hun tijd.

Al bladerend moest ik even denken aan het boek van Jan Siebelink, *Knielen op een bed violen*. U kent het misschien. Een ontroerend verhaal over een eenvoudige kweker die wandelt in de vreze des Heren en die bijzonder verknocht is aan de kwekerij die hij met eigen handen heeft opgebouwd. Zondagswerk moet volgens hem zoveel mogelijk worden vermeden. De aardappels voor het zondagsmaal worden daarom al op zaterdag geschild. Maar, zoals hij zegt, "planten op zondag water geven was toegestaan. God zelf heeft de natuur gevormd. Die moet onderhouden worden."

Een kernachtige verwoording van de gedachte van rentmeesterschap.

Dames en heren, de ondernemers die in uw boek worden geportretteerd waren zeer verschillende mensen. Ze groeiden op in uiteenlopende milieus. Sommigen waren 'self made men'. Anderen erfden een bloeiende onderneming van hun vader. Hun karakters liepen sterk uiteen.

Toch is er tussen hen een aantal overeenkomsten dat opvalt.

Ten eerste waren het stuk voor stuk gedreven ondernemers. Harde werkers die hun licht niet onder de korenmaat wensten te zetten. "God geeft de vogelen de kost,

maar ze moeten er om vliegen”, was de lijfspreuk van Cornelis Verolme. Dat levensmotto geldt eigenlijk voor alle geportretteerden.

Ten tweede loopt de gedachte van soevereiniteit in eigen kring als een rode draad door het boek. De weerzin tegen bureaucratie en een bemoeizuchtige overheid zit diep bij de protestantse ondernemers. Vanaf het begin van de 19de tot aan het einde van de 20ste eeuw waarschuwden ze steeds weer tegen de gevaren van een almachtige staat.

Het meest uitgesproken was Hendrikus Colijn. “Er wordt regel-op-regel en gebod-opgebod gestapeld. We zijn op weg een verambtenaar volk te worden.” Dat riep hij uit in 1918, toen hij directeur was bij de Koninklijke/Shell-groep.

Iets genuanceerder was Adriaan Borst, president-directeur van de N.V. Brood-Unie. Hij zei: “de overheid is er om individuen en samenlevingsverbanden tot ontplooiing van activiteiten te stimuleren.”

Dat begint al te klinken naar ‘Meedoen, meer werk, minder regels’.

Dames en heren, een derde element dat de levensverhalen van deze mensen met elkaar verbindt, is een sterk gevoel van verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheid niet alleen voor economisch succes. Maar ook voor de werknemers en de sociale omgeving van het bedrijf. Zorg voor de omgeving waarin je onderneemt hóórt volgens deze werkgevers bij het ondernemerschap. De voorbeelden liggen voor het oprapen.

- Willem de Clercq, die aan het begin van de 19de eeuw weefscholen opzet in Twente om werklozen de kans te geven zich aan de armoede te onttrekken.
- Textielabrikant Gerrit Jan van Heek, die in 1867 een ziekenfonds invoert om zijn werknemers tegen de gevolgen van ziekte en ongevallen te verzekeren.
- Bierbrouwer Willem Hovy, die betaalbare arbeiderswoningen laat bouwen. Ook de Vrije Universiteit heeft veel aan hem te danken.
- Bankier Nicolaas Pierson, die zich inzet voor de culturele en sociale verheffing van de gewone man en die later veel van zijn idealen kan verwezenlijken als

politicus. Onder zijn minister-presidentschap (1897-1901) kwamen de Leerplichtwet, de Ongevallenwet, de Woningwet en de Gezondheidswet tot stand.

Dames en heren, verantwoord ondernemen is niet het exclusieve terrein van protestants-christelijke ondernemers. Gelukkig maar! Ook enorm veel ondernemers met andere levensovertuigingen hebben zich verantwoordelijk opgesteld. En doen dat tot op de dag van vandaag.

Daarbij is wel een verschuiving opgetreden in de loop van de tijd. Vroeger waren de goede bedoelingen vaak vermengd met een flinke scheut paternalisme. Nu onderkennen steeds meer ondernemers de *noodzaak* van verantwoord ondernemen. In onze tijd van snelle informatie-uitwisseling, nijpende milieu-problemen en kritische werknemers en klanten is het gewoon noodzakelijk om oog te hebben voor je omgeving.

Ik heb veel contact met ondernemers. Groot en klein. En mij valt op dat heel veel van hen maatschappelijke verantwoordelijkheid echt in de genen hebben.

Iemand als Jeroen van der Veer van Shell zegt ronduit: "Als je de komende decennia succesvol wilt blijven, dan moet duurzame ontwikkeling in het hart van je bedrijfsvoering zitten."

Shell heeft die les door schade en schande geleerd, en behoort nu internationaal tot de voorhoede in duurzaam ondernemen. Een oliegi-gant die zich inzet voor armoedebestrijding, milieubehoud en duurzame energie. Niet als slagroom op de cake, maar als onderdeel van de 'core business'. Dat heeft niets te maken met liefdadigheid, dat is simpelweg goed en toekomstgericht zakendoen.

Ik merk het ook dicht bij huis. Ik was een tijdje terug in Den Bosch. Daar sprak ik met de eigenaar van een supermarkt die enorm veel last had van rondhangende jongeren.

In plaats van de politie te bellen, is hij op ze afgestapt. Heeft ze werk in zijn winkel aangeboden. Ze medeverantwoordelijk gemaakt voor de sfeer en de veiligheid in het winkelcentrum. Dat werkte. Ook dat is verantwoord ondernemen.

Een ander voorbeeld: glazenwassersbedrijf Rietbroek hier in Den Haag. Een bedrijf met een kleine 50 werknemers dat zich met hart en ziel inzet om jonge werklozen zonder diploma en zonder perspectief op te leiden tot volleerd specialist gevelonderhoud.

Inmiddels hebben 9 jongeren op die manier een vaste baan gekregen, en ze zijn allemaal even enthousiast. Het hele bedrijf is daar terecht trots op. Dat bevordert de motivatie van het personeel. Daardoor wordt de kwaliteit van het werk nog beter, waardoor de klanten nog tevredener worden, waardoor het aantal opdrachten toeneemt, waardoor er meer banen ontstaan. Kijk zo werkt MVO. Als een spiraal naar boven.

Verantwoord ondernemen kent vele vormen.

- IT-bedrijven die computercursussen geven in kansarme wijken.
- Voedingsmiddelenbedrijven die in actie komen tegen overgewicht bij kinderen.
- Banken die microkredieten verstrekken en daarmee mensen een opstapje geven bij het verwezenlijken van hun ambities.
- Een technologiebedrijf als Philips dat een mobiele kliniek heeft ingericht voor het platteland van India. De bus rijdt langs afgelegen dorpen waar geen ziekenhuis in de buurt is. Mensen kunnen zo toch dicht bij huis op consult komen. Medici in de stad kijken via de satelliet mee. Als er iets aan de hand is, kan snel worden ingegrepen.

Enzovoorts.

Ik verwacht dat de trend naar meer 'corporate social responsibility' zich zal voortzetten, ook bij conjuncturele schommelingen. Verantwoord ondernemerschap en duurzaamheid zitten inmiddels te veel in het DNA van bedrijven.

Je ziet het aan de betrokkenheid van bedrijven bij de Millenniumdoelen van de Verenigde Naties. Ik zie het ook in mijn eigen contacten. Een lid van de Raad van Bestuur van DSM vertelde me vorig jaar dat wanneer DSM een fabriek in China overneemt, die fabriek naar Nederlandse maatstaven wordt ingericht, met ISOcertificering en al. “We willen en kunnen niet anders, ook al leidt het tot kostenstijgingen”, zei hij. Dat zegt genoeg.

Dames en heren, in november vorig jaar was ik in de Verenigde Arabische Emiraten te gast bij Van Oord, het Nederlandse baggerbedrijf dat daar een miljardenorder in de wacht heeft gesleept voor de aanleg van een spectaculair eilandenproject in de vorm van de wereldkaart.

Het is prachtig in uw boek te lezen over de grondlegger van dat bedrijf: Govert van Oord. Eind 19de eeuw was hij griendbaas in Werkendam. Hij verhandelde griendhout dat werd gebruikt voor bodem- en oeverbescherming.

En uit zo'n bedrijfje groeit dan met hard werken een internationaal toonaangevende onderneming. Ik vind dat fascinerend.

Govert van Oords zoon Jacobus is degene die het bedrijf groot gemaakt heeft. Hij is een van die ondernemers die zich steeds bewust is geweest van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Aan het einde van zijn leven, in 1966, schreef hij het volgende aan zijn kinderen. En daar wil ik ook mee eindigen.

“Weest in het zakendoen voortvarend.

Zorgt voor een prima uitvoering.

Weest niet trots, maar ootmoedig.

En bovenal bidt elke dag de Heere om zijn zegen, juist over je werk.

Zo kunnen we met opgericht hoofd door het leven gaan.”